

Hicsik Dóra

Gondolatok a könyvtárban

A Szabadkai Városi Könyvtár szolgáltatásai*

Először is azzal kell kezdenem, hogy könyvtárunk nem csak könyvtár. Irodalmi helyszín is, melyet minden magyarul olvasó ember ismer. Aki pedig az ismertség oka, nem más, mint a város szülötte, Kosztolányi Dezső. Intézményünk épülete egykor a Nemzeti Kaszinó otthona volt, ez az a helyszín, ahol a *Pacsirta* férfi szereplői kedélyes mulatozások közepette töltik a csütörtök estéket. A helyzet azóta változott, az italozó férfiakat a tudásra és szórakozásra áhító városiak váltották fel.

„A történelmet a győztesek írják” (Danilo Kis)

A Szabadkai Városi Könyvtár Észak-Bácska legnagyobb könyvtára, s mint ilyen, kiemelkedő helyet foglal el a szabadkai és környékbeli magyarság életében is.

Könyvtárunk olyan könyvtár, mint amilyenek más városokban is megtalálhatók, ugyanolyan feladatai és szolgáltatásai vannak, az olvasási szokások is megegyeznek más nagyobb város olvasóival. Amiben különbözünk, amiben egyediek vagyunk, azok az olvasóink szükségletei, a háromnyelvűség, és a tény, hogy olvasóink magyar nyelvű könyveket máshol nem tudnak kölcsönözni.

Intézményünket Iványi István alapította 1890-ben. Történetünk két szekrényel és egy könyvtárossal indult a régi városháza emeletén. Szabadka akkoriban a Magyar Királyság harmadik legnépesebb városa volt, körülbelül százezren lakták az alföldi város házait, akik közül sokaknak nem a magyar, hanem a bunyevác nyelv volt az anyanyelve. A lakosság mezőgazdaságból élt, nem sokat adakozott a kultúra javára, ami azóta is meghatározó tényezője a településnek.

---

* Az előadás a Magyar Könyvtárosok Világtalálkozóján, 2018. november 7-én hangzott el.

A könyvtár épülete

Az intézmény az elmúlt 128 év alatt sokszor költözött, a városházából a Magyar Imreféle bérpalotába, onnan a jogi egyetem épületébe, onnan a Leventeotthonba, majd a kaszinó épületébe. A hurcolkodások során állománya sérült, értékes kötetei tűntek el. Milkó Izidortól és Zomborcsevics Vincétől származó könyveink, köztük régi és ritka könyvek is szétszóródtak a városban. A világháborúk ideje alatt is nagy kár érte a könyvtárat. Történelmét a győztesek írták, az új hatalmak a változások után új fontossági sorrendet állítottak fel, s a kisebbségbe szorult magyar lakosság igényei a perifériára kerültek. Szerencse a szerencsétlenségben, hogy a 60-as, 70-es években a vajdaságiaknak volt pénzük megvenni a legújabb magyar könyveket saját használatra. Így, amikor beköszöntöttek a 90-es évek, s a szegénység miatt a könyvvásárlások az otthonokban elmaradtak, a magyar lakosok újra elkezdtek könyvtárba járni, mert ez volt az a hely, ahol késéssel ugyan, de beleolvashattak a legújabb kiadványokba. Ezekben az időkben nagy segítségünkre volt a szegedi Somogyi-könyvtár, akik nélkül polcaink üresek lennének.

A várostól kapott könyvvásárlásra fordítható összeget is három részre osztjuk, s mivel a magyar könyvek külföldről érkeznek, sokkal drágábbak, mint a hazai kiadványok. Ugyanazért a pénzért kevesebb magyar könyvet vásárolhatunk, ami az évek során számottevő különbséget mutat.

Ma már más a helyzet. A környező államok, így Magyarország is nagyban hozzájárul a Vajdaságban élő kisebbségek kultúrájának megőrzéséhez. Könyvadományokat, továbbképzési lehetőségeket kapunk, amelyek nélkül nehezebb lenne a feladatunk: a kultúra és az anyanyelv megőrzése. Az évtizedek során megmutatkozott, hogy azok is győztesek lehetnek, akiknek van bátorságuk kérni, van bátorságuk jelentkezni, s megadatik számukra, hogy megértő fülekre találjanak. A történelmünket mi írjuk tovább.

„Nyelvében él” (Széchenyi István)

Intézményünk legfőbb jellemzője a többnyelvűség. Szabadkán három hivatalos nyelv van: a szerb, a magyar és a horvát, tehát a könyvtárunknak is három nyelven kell funkcionálnia, kiszolgálnia, tájékoztatnia. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű. Szerbül, az állam nyelvén és horvátul beszél mindenki. A magyar könyvtárosok ebben az esetben nehezebb helyzetben vannak, mert a többléttudásuk, a magyar nyelv ismerete pluszfeladatokat ró rájuk. Nekünk mindig és mindenhol helyt kell állnunk, hiszen a többi kollégával ellentétben mi nem mondhatjuk, hogy nem értjük, mit kér az olvasó. Többször kell helyettesítenünk, hiszen kevesebben vagyunk, de ugyanolyan feladatokat látunk el, mint a többségi nemzet nyelvét beszélő kollégáink. Igaz, horvát könyvtáros is kevés van, de mivel az ő anyanyelvük is szláv nyelv, nem olyan bonyolult a helyzetük, mint a miénk.

Ez a hátrány nemcsak a tájékoztatásban jelentkezik. Könyvtárunk a szlovén fejlesztésű COBISS könyvtári katalógust használja, melynek szerbiai központja Belgrád, nyelve pedig a szerb. Az országban kiadott könyvek megtalálhatóak benne, a külföldi kiadványokat viszont a licenctet (szerb nyelven) szerzett könyvtárosnak kell feltöltenie. Ami, ismerve a magyar betűk karaktereit, sokkal bonyolultabb és hosszadalmasabb, mint a szerb nyelvű kiadványokéi. Volt olyan időszak, amikor a magyar ékezetes betűket csak billentyűkombinációkkal lehetett beírni, s ez sokkal több időbe telt. Időigényes az is, hogy minden egyes dokumentumot fel kell dolgozni, s nem tudjuk honosítani azokat. A magyar többségű városok könyvtárai (Báčstopolya, Zenta, Magyarakanizsa) a Szirén programot használják, tehát elszigeteltek vagyunk. Ez is az oka annak, hogy a mintegy 300 ezres állományunk magyar részét, ami körülbelül az állomány 40 %-a, a mai napig nem sikerült feldolgozni.

The screenshot shows the COBISS virtual library interface in Serbian. The main content area is titled "Претраживање" (Searching) and includes a search form with fields for "Аутор" (Author), "Наслов" (Title), "Година издавања" (Year of publication), and "Клучне речи" (Keywords). There are also dropdown menus for "Језик" (Language) and "Избор записа" (Record selection). A "Претражи" (Search) button is at the bottom of the form. On the right side, there is a "Савети" (Advice) section with text about searching and a "Лична имена" (Personal names) section with a text input field. The interface is in Serbian and includes navigation links like "База података" (Database) and "Моја библиотека" (My library).

A COBISS keresőfelülete

A gyermekosztály és a helyismereti állomány kötetei már megtalálhatóak a rendszerben, ez azonban vajmi kevés. Egyetlen magyar könyvtárosnak van licence, ami nem elég, hiszen folyamatosan fel kell dolgozni a régi könyveket és az újonnan érkezetteket is. A szerb kollégáknak nem kell magyarul tudniuk, tehát nem kell tudniuk magyarul katalógizálniuk sem. Amíg azonban az állomány teljes feldolgozása nem történik meg, dupla munkát végzünk, számítógépen és papíron is kölcsönzünk. Az elektronikus katalógus

hiánya hatalmas hátrány, hiszen olvasóink nem találják meg a keresett rekordokat, s nem tudnak otthonról tájékozódni.

A háromnyelvűség azt is jelenti esetünkben, hogy szinte semmi sem létezhet kizárólagosan egy nyelven. A honlapra, a meghívókra, az értesítésekre minden nyelven ki kell írni a tudnivalókat, és sok esetben napokig kell várni a fordításra. Mire megjelenhet az információ, már nem aktuális. Ezért is születtek meg a könyvtár közösségi oldalai, melyek csak az adott nyelven működnek. Így a tevékenységünk gyors, naprakész és hatékony lehet.

Ha bármelyikünk valami újdonsággal jelentkezne, ki kell kérnie a más nyelvű könyvtárosok véleményét, mert csak akkor rukkolhat elő az ötletével, ha van valaki, aki azt szerbül/horvátul is megcsinálja.

Ha kiállítást készítünk – akkor is, ha csak magyar vonatkozása van – mindennek háromnyelvűnek kell lennie, hogy mindenki megértse azt. A Bácskai Hírlapról szóló kiállítás egyik panója például így nézett ki:

A Bácskai Hírlapról szóló kiállítás panója

A több nyelv ismerete azonban több lehetőséggel is járhat – ha kihasználjuk a lehetőségeket. Többfelé kitekinthetünk, hol milyen újdonságok léteznek, több továbbképzésre jelentkezhetünk, több szervezet tagjai is lehetünk. A Szerb Nemzeti Könyvtár mellett az Országos Széchényi Könyvtár vagy a Könyvtári Intézet is számol velünk, ami megtisztelő és lélekmelengető. És maradéktalanul hasznos is lehet számunkra. A kapcsolatépítés szempontjából nem elhanyagolható, hogy kapcsolat lehetünk a magyar és a szerb kollégák

között. Ehhez viszont talpraesettség, naprakészség is kell, nem maradhatunk begubózva a polcok között.

„Dolgozni csak pontosan, szépen” (József Attila)

A Szabadkai Városi Könyvtárnak is olyan szolgáltatásai vannak, mint megannyi más intézménynek szerte a Kárpát-medencében, vagy bárhol a világon: megőrzés, gyarapítás, kölcsönzés, digitalizálás. Olvasóink is olyanok, mint bárki más. Az a tény azonban, hogy kisebbségben élnek, meghatározó feladatot ró ránk, könyvtárosokra. Sokkal jobban oda kell figyelniük az igényeikre, kívánságaikra, szükségleteikre. Ha én nem tudok irodalmat ajánlani évfordulókra, eseményekre, akkor másnál nem talál. Kevés vajdasági iskolában tananyag az 1848-as forradalom, vagy az Anjou-ház. Amellett tehát, hogy beszerezzük a keresett regényeket, alapkönyvtárat is építenünk kell, ahol mindenki tájékozódhat. Nem magyarkodunk, hiszen vegyes környezetben élünk, de magyarságunknak olyan magától értetődőnek kell lennie, mint ahogyan levegőt veszünk. Emellett hézagos tudást sem engedhetünk meg magunknak, mert ha az olvasó téves első lépést tesz, már nem fog bennünket keresni. Mindig a helyünkön kell lennünk, mert az olvasók elcsábulhatnak. Többször megtörtént, hogy egy újabb regényt keresve azt magyarul nem találták, s a szerb kolléga szerb nyelven ajánlotta olvasásra. Ha valaki folyamatosan azt hallja, hogy „Olvasd szerbül, mert megvan”, akkor miért is jönne legközelebb a magyar könyvek térfelére? Őrizniük kell az olvasóikat, az embereinket, s hacsak tehetjük, szerezzük be neki a könyveket – még akkor is, ha mi sosem olvassuk azt.

Pontosan kell dolgoznunk, ügyesen, furfangosan, hogy ha betérnek hozzánk, ne a szegénységet lássák, a tört padlót, a kiégett lámpát, a régi könyveket. Bennünket kell nézniük, a lelkesedésünket, a segítőkészségünket. Ha sikerül, talán megmentünk egy-egy csillagot, amelyik magyarul olvas Kosztolányi városában.

2012-ben nagy fába vágtuk a fejszénket. A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet rendelkezésünkre bocsátotta egyik nagy teljesítményű szkennert, amellyel elkezdtük a magyar nyelvű periodikumok digitalizálását. A terv az, hogy a szkennert majd könyvtárról könyvtárra, s a helyszínen digitalizálják az adott intézmény magyar vonatkozású anyagait. A szabadkai könyvtárnak jelentős helyismereti gyűjteménye van, főleg, ami a folyóiratokat illeti. 1878-tól találhatóak meg itt a városban kiadott lapok. Az anyag legérdekesebb része viszont a két világháború közötti időszak sajtóanyaga, amely Szabadkán kívül jórészt csak Zágrábban található meg, ott tárolták ugyanis a királyi Jugoszláviában kiadott periodikumokat. Ennek a korszaknak egyik legismertebb lapja a Bácsmezei Napló, később Napló, amely 1941-ig jelent meg Szabadkán, s olyan jelentős magyarországi írók is publikáltak benne, mint Karinthy Frigyes, Babits Mihály, Tersánszky Józsi Jenő, Heltai Jenő. Az anyag szkennelése befejeződött, a szkennert továbbment, maradt viszont az utómunka, amely során biztosan érdekes történések derülhetnek ki a városról és lakóiról.

Ez a munka azonban hozzáértő könyvtárost követel. Szkennelni bárki tud, az anyag feldolgozása viszont szakértelmet kíván, nem mindegy, hogy kinek a kezébe kerülnek ezek a digitalizált lapok. Ha a feldolgozó ért hozzá, ha ismeri a történelmet, a város történetét, gyönyörű írások, felfedezések kerülhetnek ki a műhelyéből. Ha viszont nem, sok-sok adat tűnhet el a fiókok és az adathordozók mélyén.

„Mert a jövő remény” (Thomas Mann)

Mivel könyvtárunk a legnagyobb magyar könyvtár, sok dolog múlik rajtunk, könyvtárosokon. És nemcsak az olvasókra, a könyvekre gondolok, hanem a kollégákra, a vajdasági magyar könyvtárosokra is. Jó kapcsolatot kell ápolni a környékbeli könyvtárakkal, az iskolai könyvtárakkal, hiszen ha bármi gond van, valakihez fordulni kell.

Szerbiában nincsen magyar nyelvű könyvtárosképzés. Mindegyikünk tanult valamit, aminek köze van az irodalomhoz, a könyvtáros szakmába viszont munka közben tanultunk bele. Újvidéken, a Szerb Matica könyvtárában teszünk könyvtáros szakvizsgát szerb nyelven, ami azt jelenti, hogy magyar szakszavakat csak Magyarországon hallunk. Viszont amilyen hátrányból indulunk munkánk elején, a lelkesedéssel gyorsan pótoljuk azt.

Nálunk nincsen könyvtáros egyesület. Annak idején a zentai székhelyű Vajdasági Magyar Művelődési Intézet berkein belül létrejött a Kapocs Könyvtári Csoport, amelyet az utóbbi időben sikerült újra életre hívni. Képzéseket tartanak, ahova magyarországi előadókat hívnak, akik rendkívül kedvesen és bátorítónak hatnak ránk. Az ilyen összejövetelek nemcsak azért jók, mert új dolgokat tanulhatunk, hanem azért is, mert mi is megismerjük egymást. Kapcsolatokat építhetünk, barátkozhatunk. Az elmúlt évben több magyarországi könyvtárban tettünk látogatást, mindenhol nagy-nagy szeretettel fogadtak bennünket, szájatva láttuk, figyeltük az eseményeket. Szinte észrevétlenül olyan közösséggé sikerült formálódni, amelyre bátran rá lehet bízni azt a munkát, amelyet egy kisebbségben élő közösség megkíván.

2007-ben kezdtem el dolgozni a Szabadkai Városi Könyvtárban. Ezzel az előadással búcsúzom attól az intézménytől, ahol könyvtárossá lettem. Ha a könyvtárosok dolgoznak, jó dolgokat vihetnek véghez, de ha a könyvtárosok összedolgoznak, csodát művelhetnek.

Vajdasági könyvtárosok szakmai úton